

DANIEL DZIENISIEWICZ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0400-5143>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

PYTANIA W TREŚCI POLSKO- I ROSYJSKOJĘZYCZNEJ KORESPONDENCJI PRZESYŁANEJ ZA POŚREDNICTWEM KART POCZTOWYCH

QUESTIONS IN POLISH AND RUSSIAN CORRESPONDENCE SENT VIA POSTCARDS

The article aims to present a comparative analysis of speech acts of questions contained in Polish and Russian texts sent via postcards in the second half of the 20th century. The study pertains to several aspects of speech acts of questions in postcard texts, such as: 1) their location, 2) speech acts which co-occur with questions, 3) their subject matter, 4) functions performed by questions in the epistolary texts. The analysis shows that the most frequently used type of questions are Wh-questions. Most of the examined questions are asked out of politeness and are used to establish and maintain contact between interaction partners, while questions aimed at obtaining information are rare to be found.

Keywords: question, speech acts, postcards, Polish, Russian

1. WSTĘP

Problematyce pytań poświęcono dotąd obszerną literaturę, m.in. z zakresu logiki, językoznawstwa oraz dydaktyki¹. Na gruncie pragmatyki językowej (konkretnie: teorii aktów mowy) pytania klasyfikowane są jako akty dyrektywne, tj. takie, których celem illokucyjnym jest pobudzenie odbiorcy do działania określonego w treści komunikatu². John R. Searle traktuje pytania jako szczególną kategorię aktów mowy sta-

¹ Por. O.V. Львова, *Функционально-семантическое поле вопросительности в немецком языке*, „Гуманитарные науки” 2012, nr 4, s. 74; А.А. Стрельцов, *От типах вопросительных предложений*, „Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики” 2016, nr 3, s. 38–51.

² O. Przybyła, *Akty mowy w języku nauczycieli*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 60.

nowiących rodzaj próśb o informację³. Również Renata Grzegorzyczkowa uważa, że pytania są prośbami o wypowiedź odnoszącą się do treści składnika propozycjonalnego wypowiedzenia⁴. Z kolei Marek Świdziński postrzega pytanie jako odmianę rozkazu, na który nadawca oczekuje reakcji językowej. Badacz proponuje następujący schemat pytania: „X chce, aby Y stwierdził, czy Z”⁵.

Na wstępie rozważań warto dokonać przeglądu wybranych definicji pytań. W *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* zdanie pytajne definiowane jest jako: „Jedna z odmian zdań wyróżnianych ze względu na intencję mówiącego [...], polegająca na tym, że za ich pomocą mówiący domaga się udzielenia mu odpowiedniej informacji”⁶. Zbliżoną definicję zamieszczono w *Słowniku terminologii językoznawczej* – mówi ona, że zdanie pytajne to:

Zdanie (w szerszym sensie wypowiedzenia) różniące się od zdania oznajmującego taką postawą mówiącego, że szuka on w nim potwierdzenia lub zaprzeczenia treści swego powiadomienia albo też uzupełnienia tej treści jakimś brakującym szczegółem⁷.

Podobną treścią cechuje się eksplikacja pytania autorstwa Anny Wierzbickiej – „chcę żebyś sobie wyobraził że ja nie wiem tego co ty wiesz i że ty chcesz mi to powiedzieć; mówię to bo chcę żebyś mi powiedział”⁸. Impresywny charakter pytań jest natomiast akcentowany w definicjach autorstwa rosyjskich badaczy głoszących, że pytania mają na celu pobudzenie odbiorcy do powiadomienia nadawcy o czymś, co wymaga wyjaśnienia: „Вопрос — это высказывание, имеющее целью побудить слушающего, сообщить говорящему нечто, требующее выяснения”⁹.

³ J.R. Searle, *Czynności mowy. Rozważania z filozofii języka*, przeł. B. Chwedeńczuk, Pax, Warszawa 1987.

⁴ R. Grzegorzyczkowa, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, PWN, Warszawa 1990, s. 145.

⁵ M. Świdziński, *Analiza semiotyczna wypowiedzeń pytajnych we współczesnym języku polskim*, „Studia Semiotyczne” 1973, nr 4, s. 223; B. Boniecka, *Struktura i funkcje pytań w języku polskim*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 185.

⁶ K. Polański (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 1999, s. 683.

⁷ Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik terminologii językoznawczej*, PWN, Warszawa 1970, s. 476.

⁸ A. Wierzbicka, *Geny mowy*, w: T. Dobrzyńska, E. Janus (red.), *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983, s. 129.

⁹ А.Т. Дырты́й, *Функционально-семантическое поле вопросительности (Методологический аспект)*, „Мир науки, культуры, образования” 2014,

Należałoby w tym miejscu podkreślić, że niektórzy badacze dokonują rozróżnienia pomiędzy zdaniem pytającym (pytajnym) i pytaniem, twierdząc, że to pierwsze jest terminem z dziedziny składni, ostatnie zaś — kategorią semantyczną¹⁰. Jednak w niektórych opracowaniach nie rozgranicza się zakresu tych pojęć i są one używane zamiennie¹¹.

Zdania pytające w języku polskim zawierają w swej treści czasowniki w trybie oznajmującym lub przypuszczającym, zaimki względne lub partykułę *czy* oraz wykorzystują odpowiednią intonację (wznoszącą)¹². Autorzy *Słownika terminologii językoznawczej* do listy wyróżników formalnych pytania dodają tryb¹³. Zdaniem Barbary Bonieckiej również cechy suprasegmentalne zdań oznajmujących mogą ujawniać charakter pytajny, dlatego też odróżnienie pytań od niepytań może nastęrczać trudności. Według badaczki, aby stwierdzić, czy ma się do czynienia z pytaniem, można odwołać się do parafrazy polegającej na odszukaniu niedokończonych fragmentów w zdaniu (np. w pozycji podmiotu, orzecznika, przydawki, dopełnienia, okolicznika)¹⁴.

Ze względu na strukturę składniową pytania można podzielić na trzy grupy: ogólne (np.: *Rozwiązałeś zadanie?*), alternatywne (np.

nr 6, s. 392. Na impresywną naturę pytań, nawiązującą do twierdzeń zawartych w klasycznych pracach z zakresu pragmatyki językowej (m.in. autorstwa Searle'a), zwracano również uwagę w językoznawstwie radzieckim, zob. definicję pytania zaproponowaną przez Nikołaja I. Żynkina: „Под вопросом разумеют побуждение собеседника ответить на обращенную к нему речь”. Н.И. Жинкин, *Вопрос и вопросительное предложение*, „Вопросы языкознания” 1955, nr 3, s. 23. Wcześniej zbliżone stanowisko w kwestii pytań zajmował Aleksandr M. Pieszkowski — zob. А.М. Пешковский, *Русский синтаксис в научном освещении*, Государственное издательство, Москва 1928, s. 450.

¹⁰ E.V. Padučeva, *Wyowiedź i jej odniesienie do rzeczywistości*, przeł. Z. Kozłowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992, s. 343; M. Danielewiczowa, *Zdania pytajne o funkcji ekspresywnej*, w: J. Bartmiński, R. Grzegorzczkova (red.), *Język a kultura*, t. 4, Wiedza o Kulturze, Wrocław 1991, s. 159; O. Jespersen, *The Philosophy of Grammar*, Allen and Unwin, London 1948, s. 305; S. Wiertlewski, *Pytania bez odpowiedzi. Pytania jako pośrednie akty mowy*, Sorus, Poznań 1995, s. 9.

¹¹ Zob. np. Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik...*, s. 476–477; K. Polański (red.), *Encyklopedia...*, s. 683.

¹² R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie...*, s. 145.

¹³ Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik...*, s. 476–477. W publikacji tej wyróżniono dwa typy formalne pytań: pytania zdaniowe odnoszące się do całego wypowiedzenia (np. *Czy pójdziemy?*) i pytania wyrazowe dotyczące członu wypowiedzenia (np. *Gdzie pójdziemy?*).

¹⁴ B. Boniecka, *O pojęciu modalności*, „Język Polski” 1976, nr LVI, s. 99–110. Por. O. Przybyła, *Akty mowy...*, s. 61–62.

Rozwiązałeś zadanie czy spisałeś?) oraz szczegółowe, tj. zawierające w swojej treści zaimki pytajne (np. *Kto rozwiązał zadanie?*)¹⁵. Kryterium pragmatycznojęzykowe pozwala z kolei wyodrębnić pytania właściwe i pozorne¹⁶. Pytania właściwe komunikują chęć uzyskania jakiejś informacji¹⁷, podczas gdy pytania pozorne (jakkolwiek pod względem formalnym są pytaniami) realizują inną illokucję, np. groźby (*Coś ci się nie podoba?*), rozkazu (*Wyjdziesz ty stąd?*) czy propozycji (*Może przeczytamy teraz to polecenie?*)¹⁸. Warto zauważyć, że już Otto Jespersen dokonał analogicznego rozróżnienia, wyodrębniając pytania (zdania, które komunikują pytanie) oraz interrogatywy (zdania, które są pytaniami pod względem strukturalnym, lecz nie służą do uzyskania informacji)¹⁹.

Wśród pytań właściwych wyróżniane są pytania o rozstrzygnięcie (m.in. pytania upewnienia, pytania alternatywne) i pytania o uzupełnienie²⁰. Pytania o rozstrzygnięcie obejmują pytania,

¹⁵ E.V. Padučeva, *Wypowiedź...*, s. 347–348.

¹⁶ R. Grzegorzyczkowa, *Wprowadzenie...*, s. 146; M. Danielewiczowa, *Zdania pytajne...*, s. 159.

¹⁷ Grzegorzyczkowa wskazuje na następujące założenia pytań właściwych: „1) Nadawca zna jakieś elementy sytuacji, o którą pyta (tzw. założenie pytania), np. przy pytaniu: *Kto przyjechał?* wie, że ktoś przyjechał. Żeby zadać pytanie, trzeba coś wiedzieć. 2) Nadawca nie zna pewnych elementów sytuacji, o którą pyta (tzw. niewiadoma pytania). 3) Nadawca spodziewa się, że odbiorca zna niewiadomą pytania. Nie zadaje się w normalnej sytuacji pytania osobie, co do której ma się pewność, że nie zna odpowiedzi, chyba że pytanie pełni inną funkcję (np. zaczepki). 4) Postawienie pytania stwarza sytuację, przy której odbiorca jest zobligowany (grzecznością) do odpowiedzi. Milczenie na postawione pytanie, jeśli nie jest spowodowane tym, że odbiorca nie usłyszał pytania, ma pewną funkcję znakową: jest znakiem odmowy kontaktu, chęci obrażenia nadawcy lub tp.” — zob. R. Grzegorzyczkowa, *Wprowadzenie...*, s. 146. Zbliżone konceptualizacje pytań por. w pracach: L. Koj, *Analiza pytań. I. Problem terminów pierwotnych logiki pytań*, „Studia Semiotyczne” 1971, nr 2, s. 99; B. Boniecka, *Struktura...*, s. 98.

¹⁸ O. Przybyła, *Akty mowy...*, s. 62; M. Zabielska, *Pytania pozorne we współczesnej polszczyźnie mówionej*, „Prace Filologiczne” 1988, nr 34, s. 111, 115–116; R. Grzegorzyczkowa, *Wprowadzenie...*, s. 146. Na określenie pytań właściwych i pozornych Elena Padučeva stosuje odpowiednio terminy *zdania pytające o znaczeniu standardowym* i *zdania pytające o znaczeniu niestandardowym* — zob. E.V. Padučeva, *Wypowiedź...*, s. 343.

¹⁹ Zob. E.V. Padučeva, *Wypowiedź...*, s. 343. Należy podkreślić, że uwzględnienie kryterium intencji sprawia, że również pytania grzecznościowe mogą zostać sklasyfikowane jako pytania pozorne, ponieważ nie służą one do uzyskania informacji na jakiś temat (zob. dalej).

²⁰ R. Grzegorzyczkowa, *Wprowadzenie...*, s. 146; O. Przybyła, *Akty mowy...*, s. 63; S. Wiertelwski, *Pytania...*, s. 11; K. Polański (red.), *Encyklopedia...*, s. 683.

w których „niewiedza nadawcy dotyczy istnienia lub nieistnienia samej sytuacji nazwanej przez składnik propozycjonalny”²¹. Odpowiedź na pytanie o rozstrzygnięcie z reguły przybiera formę partykuły *Tak* lub *Nie* bądź postać zdania twierdzącego lub przeczącego ze składnikiem propozycjonalnym występującym w treści pytania²². W skład struktury pytania o rozstrzygnięcie wchodzi partykuła pytajna *czy* oraz osnowa pytania²³. Pytania o uzupełnienie tworzone są natomiast za pomocą innej aniżeli *czy* partykuły pytajnej i wyrażają „niewiedzę nadawcy, co do pewnego fragmentu sytuacji, który zostaje wskazany przez zaimek pytajny”²⁴. W literaturze wyodrębniane są także tzw. pytania otwarte (problemowe), które w przeciwieństwie do innych pytań o uzupełnienie wymagają odpowiedzi opisowej lub referującej²⁵.

Wyróżnia się ponadto pytania hipotetyczne, które uzupełniają pytania o rozstrzygnięcie i pytania uzupełniające o dodatkowy sąd hipotetyczny, np.: *Czy to nie Janka rower stoi przed domem?*²⁶. Kolejną grupę tworzą pytania ekspresywne, które nie służą do zapytywania, lecz wyrażania uczuć. Magdalena Danielewiczowa wyodrębnia w ramach tej kategorii m.in. pytania wyrażające sądy (np. *Czyż uczciwość nie jest cnotą?*), sądy oceniające (np. *Czy ona musi nosić takie krótkie spódnice?*) oraz uczucia (np. oburzenie: *Jak ty się do mnie odzywasz?*; czy zniecierpliwienie: *Jedziesz w końcu, czy nie?*)²⁷. Poza tym w obiegu językowym funkcjonują pytania retoryczne, które mają na celu potwierdzenie przez odbiorcę treści propozycjonalnej pytania, chociaż uzyskanie odpowiedzi nie jest w ich przypadku obligatoryjne²⁸. Magdalena Zabielska wyodrębnia dodatkowo: pytania apelatywne (których celem jest wywieranie wpływu na reakcję odbiorców), fatyczne (nawiązujące i podtrzymujące kontakt) i informujące (przekazujące jakąś wiedzę)²⁹. W zależności od sposobu oddziaływania pytania na adresata wyróżnia się także pytania deliberatywne, kierowane retorycznie do osoby je wypowiadającej (niewymagające

²¹ R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie...*, s. 146.

²² Tamże.

²³ O. Przybyła, *Akty mowy...*, s. 63. Por. S. Jodłowski, *Podstawy polskiej składni*, PWN, Warszawa 1976, s. 58–60.

²⁴ R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie...*, s. 146.

²⁵ O. Przybyła, *Akty mowy...*, s. 68.

²⁶ R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie...*, s. 146.

²⁷ M. Danielewiczowa, *Zdania pytajne...*, s. 159–168.

²⁸ S. Wiertelwski, *Pytania...*, s. 27.

²⁹ M. Zabielska, *Pytania...*, s. 114–116.

odpowiedzi) i stymulatywne, które służą do pobudzenia adresata do działania³⁰.

Szczególnym środowiskiem tekstowym, w którym wykorzystuje się pytania, są teksty epistolarne. Stefania Skwarczyńska stwierdza, że pytania stały się komponentem treści listu na mocy tradycji, w toku ewolucji ram kompozycyjnych gatunku³¹. Według Elżbiety Książek zadanie pytania przez nadawcę w sytuacji dialogu listowego wymaga pewnej wiedzy, która musi być dla odbiorcy na tyle interesująca, aby zechciał on prowadzić dialog. Badaczka konstatuje, że zarówno nadawca, jak i adresat muszą dysponować pewną wspólną wiedzą, która powoduje wzajemne właściwe zrozumienie intencji partnerów. Książek zauważa, że w odróżnieniu od dialogu potocznego, w którym uzyskanie odpowiedzi na pytanie następuje niemal niezwłocznie, w tekście epistolarnym stan „asymetrii wiedzy” trwa dłużej z powodu dystansu sytuacyjnego wymuszonego formą przekąźnika i zostaje przełamany dopiero w momencie przeczytania odpowiedzi udzielonej na zadane w liście pytanie³². Pytanie w tekście epistolarnym nie służy jednak wyłącznie do uzyskania wiedzy na jakiś temat, lecz umożliwia także rozpoczęcie rozmowy³³.

W rezultacie analizy listów rosyjskich pisarzy XIX i XX wieku Książek wyodrębniła dwa typy pytań występujące w ich treści: pyta-

³⁰ Więcej na ten temat zob. w pracy Z. Wąsik, *Typologia strukturalna wypowiedzeń pytajnych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1979, s. 14–15. Powyższy przegląd typów pytań nie wyczerpuje zagadnienia. Warto bowiem zauważyć, że funkcjonują również inne typologie pytań, jak np. podział autorstwa Paducéwej, obejmujący pytania retoryczne, pytania-prośby, pytania-proponujące, pytania oceniające, pytania powtórzone (ros. *неперспосы*) oraz pytania refleksyjne (tj. pytania zadawane przez nadawcę samemu sobie) oraz pytania wyrażające zdziwienie) — zob. A.A. Стрельцов, *О тупах...*, s. 38–51. Przykłady innych typologii zdań pytajnych zob. np. w pracach: Л.А. Мостовая, *Риторический вопрос в группе косвенных речевых актов*, „Вестник РУДН. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания” 2009, nr 4, s. 39–45; И.В. Кожухова, *Классификация косвенных речевых актов, выраженных в вопросительной форме (на материале английского языка)*, „Вестник Челябинского государственного университета” 2009, nr 43 (181), s. 31–34; Е.Н. Воробьёва, *Вопросительное предложение и контекст*, „Вестник Костромского государственного университета имени Н.А. Некрасова” 2009, t. 15, nr 1, s. 49–52.

³¹ S. Skwarczyńska, *Teoria listu*, Towarzystwo Naukowe, Lwów 1937, s. 230.

³² E. Książek, *Tekst epistolarny w świetle etykiety językowej*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2008, s. 59.

³³ Tamże. Por. J. Warchała, *Pragmatyka dialogu potocznego*, „Socjolingwistyka” 1991, nr 11, s. 34.

nia służące do uzyskania informacji (pytania o uzupełnienie, dotyczące fragmentu jakiejś sytuacji) oraz pytania grzecznościowe (służące do nawiązania kontaktu)³⁴. Pytania grzecznościowe są pytaniami pozornymi, które stanowią sygnał więzi fatycznej oraz realizują dialogową zasadę kooperacji³⁵. Cechuje je wysoki stopień konwencjonalizacji i ich celem jest pozytywne ustosunkowanie odbiorcy do dalszego dialogu³⁶.

Należy omówić również kwestię funkcji pełnionych przez pytania w tekstach epistolarnych. Przede wszystkim, niezależnie od ich usytuowania, pytania pełnią w liście funkcję fatyczną³⁷. Funkcja ta realizowana jest głównie przez pytania będące sygnałami konatywnymi³⁸, które informują o „więzi fatycznej między nadawcą a odbiorcą” i jedynie wtórnie ukierunkowane są na uzyskanie informacji³⁹. Z kolei fakt, że pytanie pobudza (prowokuje) odbiorcę do udzielenia odpowiedzi, sprawia, że nabiera ono charakteru sterującego i wyraża treść ‘chcę, żebyś powiedział’⁴⁰. W tym kontekście — jak już wspomniano na wstępie — ujawnia się podobieństwo pytań do takich ak-

³⁴ Tamże, s. 59, 61. W sprawie pytań grzecznościowych zob. pracę K. Ożóg, *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*, PWN, Warszawa–Kraków 1990, s. 31–32. Autor omawia pytania grzecznościowe pełniące funkcję powitalną typu *co słyhać?; jak zdrowie?; jak się masz?*, stwierdzając, że ich celem nie jest uzyskanie odpowiedzi (lub jest to wyłącznie funkcja drugorzędna), lecz nawiązanie kontaktu i przywitanie się. Badacz utrzymuje, że tego rodzaju pytania mają najczęściej postać szablonu. Małgorzata Marcjanik zauważa zaś, że pytania grzecznościowe stanowią realizację polskiej normy grzecznościowej mówiącej o zainteresowaniu sprawami istotnymi dla rozmówcy — zob. M. Marcjanik, *Słownik językowego savoir-vivre’u*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 86. Autorka wskazuje, że zadanie pytania grzecznościowego ma przede wszystkim na celu sprawienie rozmówcy przyjemności — zob. M. Marcjanik, *Polska grzeczność językowa*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2000, s. 23.

³⁵ K. Ożóg, *Zwroty...*, s. 27. Por. E. Książek, *Tekst...*, s. 59.

³⁶ E. Książek, *Tekst...*, s. 59; Por. M. Marcjanik, *Polska grzeczność...*, s. 23.

³⁷ Tamże, s. 60; R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie...*, s. 147; A. Харциарек, *Вежливость и фатическое общение в русском и польском языках*, w: A. Janowski, K. Luciński (red.), *Problemy nauczania języka rosyjskiego i kultury Rosji u progu XXI wieku*, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego, Kielce 1999, s. 167.

³⁸ Tamże. Por. także K. Pisarkowa, *Składnia rozmowy telefonicznej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1975, s. 20–21.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże. Por. D. Bula, J. Nawacka, *Próba klasyfikacji aktów mowy*, „Socjolingwistyka” 1983, nr 5, s. 37.

tów dyrektywnych, jak prośba czy rozkaz, jednak w odróżnieniu od nich w pytaniach występuje „luka informacyjna”, która stanowi ich konieczny element⁴¹. Kolejnym zadaniem pytań w tekście epistolarnym, na które wskazują badacze, jest kreowanie wrażenia dialogu, dzięki któremu skróceniu ulega dystans sytuacyjny między partnerami interakcji⁴². Z kolei pytanie występujące w formule finalnej ma na celu podtrzymanie kontaktu między korespondentami — Książek wskazuje, że w tej sytuacji jest ono „elementem projektowania przez nadawcę odpowiedzi na jego list”⁴³.

2. CEL BADAŃ I MATERIAŁ EMPIRYCZNY

Celem artykułu jest porównawcza analiza pytań występujących w treści polsko- i rosyjskojęzycznych tekstów przekazywanych na pocztówkach w drugiej połowie XX w. Problematyka ta nie została jeszcze zbadana, choć — jak odnotowano — analizie poddawane były konstrukcje pytajne występujące w tradycyjnych listach. Wydaje się zatem, że porównanie pytań stosowanych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych może uzupełnić dotychczasowy stan wiedzy — w szczególności z zakresu pragmatyki językowej, genologii lingwistycznej oraz etnolingwistyki (poprzez ukazanie tych różnic występujących w treści pytań, które wynikają z odmienności badanych lingwokultur).

Podobnie jak miało to miejsce w analogicznych badaniach, które przeprowadzono dotąd na materiale takich komponentów listów pocztówkowych, jak podziękowania, przeproszenia czy zaproszenia (zob. dalej), w niniejszym artykule planowana jest analiza kilku aspektów aktów pytania występujących w wiadomościach pocztówkowych, takich jak:

- 1) lokalizacja pytań w ramach kompozycji tekstu epistolarnego,
- 2) bezpośrednie otoczenie pre- i postpozycyjne pytań,
- 3) przedmiot (tematyka) pytań,
- 4) funkcje pytań w tekście epistolarnym.

Ze względu na liczne warianty składniowe aktów pytania, które zaobserwowano w materiale badawczym, oraz ograniczenia objętościo-

⁴¹ Tamże. Por. A. Awdiejew, *Pragmatyczne podstawy interpretacji wypowiedzeń*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1987, s. 132.

⁴² Tamże. Por. A. Kalkowska, *Struktura składniowa listu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982, s. 34.

⁴³ Tamże.

we tekstu zrezygnowano ze zbadania struktury pytań⁴⁴. W nawiązaniu do informacji przytaczanych we wstępie pragniemy jedynie zauważyć, że w tekstach napisanych w języku polskim dominują pytania o uzupełnienie (75% wiadomości, zob. np.: *Jak się miewasz?*; *A jak Ci poszedł ten drugi semestr?*; *Kiedy Pani przyjeżdża?*), stosunkowo rzadko spotykane są natomiast pytania o rozstrzygnięcie (25%, zob. np.: *Czy jesteście zdrowi?*; *Czy Mietek robi badania?*; *Czy Tatuś wziął zastrzyki?*; *Czy już uruchomiłeś jakąś maszynę?*). Również w rosyjskojęzycznych tekstach przeważają pytania o uzupełnienie (85%, zob. np.: *Как здоровье после операции?*; *Чем занимаетесь?*; *Где Алена?*), podczas gdy pytania o rozstrzygnięcie cechuje mniejszy udział w porównaniu z polskimi listami (15%, zob. np.: *Есть ли у Вас елочка?*; *Бываешь ли у тети?*; *Получили ли Вы учебник пеня?*).

Materiał badawczy wykorzystywany w niniejszym tekście obejmuje 270 aktów pytania zaczerpniętych z około 3000 polskojęzycznych listów oraz 167⁴⁵ aktów pytania wyekscerpowanych z ok. 1000 wiadomości napisanych w języku rosyjskim, które zostały zgromadzone na potrzeby badań nad korespondencją pocztówkową⁴⁶. Przytoczone dane liczbowe dowodzą, że pytania nie są częstym elementem listów przesyłanych na kartach pocztowych i pod względem frekwencji znacząco ustępują centralnym dla tego gatunku tekstu formułom życzeń i pozdrowień.

⁴⁴ W tej kwestii zob. np. prace: B. Boniecka, *Podstawowe typy struktur pytajnych polszczyzny mówionej*, w: T. Skubalanka (red.), *Studia nad składnią polszczyzny mówionej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1978, s. 150–153; Z. Wąsik, *Typologia...*, s. 30–69.

⁴⁵ W przypadku wiadomości zawierających kilka następujących po sobie aktów pytania każde pytanie traktowane jest jako osobny akt mowy.

⁴⁶ Dotąd materiał ten posłużył do zbadania w analogiczny sposób innych elementów treści wiadomości pocztówkowych, m.in. aktów życzeń, podziękowań, przeproszeń oraz błędów ortograficznych — zob. D. Dzienisiewicz, *Błędy (orto)graficzne w rosyjskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych*, „Studia Rossica Posnaniensia” 2019, nr XLIV, s. 349–363; tegoż, *Czy zdrowie, szczęście i pomyślność stanowią podstawowe składniki formuł życzeń „bez względu na okazję”?*, w: K. Wojan (red.), *Wokół pewnego cytatu*, BEL Studio, Warszawa 2020, s. 87–98; tegoż, *Akty podziękowania w treści polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych*, „Studia Rossica Gedanensia” 2021, nr 8, s. 47–65; tegoż, *Językowy obraz wartości w polsko- i rosyjskojęzycznych aktach życzeń przesyłanych na kartach pocztowych* (niepublikowana rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM dr. hab. Piotra Nowaka), Poznań 2021; tegoż, *Akty przeproszenia w polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium” 2022, nr 7 (2), s. 334–59.

Należałoby także wspomnieć o mankamentach wykorzystanego w badaniach zbioru tekstów⁴⁷. Karty pocztowe pozyskiwane były bowiem od kolekcjonerów w sposób pośredni, co sprawiło, że ustalenie cech socjolingwistycznych listów było możliwe wyłącznie na podstawie informacji zawartych bezpośrednio w tekstach, takich jak np. czas wysłania (data na stemplu lub w treści wiadomości), płeć partnerów (podpisy i formy zależne wyrazów w treści listu) oraz łączące ich stosunki (określenia relacji występujące w treści). Inną wadą zbioru jest fakt, że jego część polskojęzyczna składa się zarówno z listów przesyłanych na widokówkach z wyjazdów wakacyjnych (treść tego typu tekstów obejmuje głównie formuły pozdrowień oraz relacje z wyjazdów), jak i na kartkach okolicznościowych (w tego rodzaju wiadomościach dominują życzenia świąteczne), podczas gdy korpus rosyjskojęzyczny – niemal wyłącznie z tekstów okolicznościowych (formuł życzeń i sąsiadujących z nimi aktów mowy). Zdecydowano jednak, że pomimo wskazanych różnic analizie poddane zostaną wszystkie zgromadzone teksty ze względu na fakt, że oba rodzaje kartek służą do przesyłania wiadomości o zbliżonym charakterze – niezależnie od typu kartki są one bowiem znakami pamięci oraz dobrych relacji między korespondentami.

3. USYTUOWANIE AKTÓW PYTANIA W TEKSTACH

W strukturze polskojęzycznych wiadomości akty pytania następują najczęściej po zwrocie adresatywnym i akcie mówiącym o aktualnych wydarzeniach w życiu nadawcy, w wielu wypadkach poprzedzając formułę finalną⁴⁸ (26,8% materiału), zob. np.:

Kochana Panno Heniu!

Jesteśmy już parę dni w Zakopanem. Pogoda b. ładna, robimy wycieczki, chodzimy na szczyty, widoki cudne. **Kiedy Pani przyjeżdża?**

Przesyłamy pozdrowienia,

Nowakowie⁴⁹

⁴⁷ Wady materiału badawczego omówiono m.in. także w artykule D. Dzienisiewicz, *Akty zaproszeń w polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych*, „Przegląd Rusycystyczny” 2022, nr 4 (180), s. 265–266.

⁴⁸ W cytowanym dalej liście w funkcji formuły finalnej zastosowany został akt pozdrowień.

⁴⁹ Wszystkie cytaty przytaczamy w oryginalnym zapisie.

Równie często (26,8%) pytania zaobserwować można w innej sekwencji w obrębie centralnej części listu bądź przed formułą finalną. Zob. np.:

Kochana Żono i Córeczki!
Przesyłam moc pozdrowień dla Ciebie Bašku i dla Małgosi, Madzi i Oleńki — wrócić 5.11.77 r. po południu. **Jak dojechała Gosia i Madzia?**
Całuję mocno Oleńkę. Łączę uściski dla Ciebie Bašku i M1 i M2.
Wasz Ryszard

Nieco rzadziej (24,2%) pytanie umieszczane jest w postscriptum. Zob. np.:

Kochana Mamusiu!
W dniu Twoich Imienin życzymy Ci wiele słońca na co dzień, dużo zdrowia i pogody ducha oraz pomyślnej realizacji wszystkich pragnień
Twoja córka Ewa z mężem i Agatą oraz Rodzicami
P.S. **Co u Was?** Napisz!

Spotykane są także pytania umiejscowione po zakończeniu tekstu głównego (tj. po podpisie), które jednak nie zostały eksplicitnie oznaczone jako postscriptum (11,1%). Zob. np.:

Najserdeczniejsze życzenia zdrowia i pomyślności z okazji urodzin i imienin przesyłają Tatuś z Mamusią.
Jak tam nowy kolega?

Niekiedy zaobserwować można sekwencję: zwrot adresatywny, pytanie i wypowiedź konstatywna (7,9%). Zob. np.:

Kochana Marzenko!
Jak dotarliście do Krakowa? Ja jak widzisz jestem w Zwardoniu. Jest mi samotnie. Okolica b. ładna. Robię wycieczki w okolice z taką 14-latką. Są rzeka, góry, granica i nic poza tym. Przyjadę 30.VIII. Narazie całuję ciebie bardzo mocno.
Anna

Wyłącznie okazjonalnie pytania występują zaś na początku wiadomości (1,6%) oraz w pozycji końcowej w stosunku do pozostałych elementów listu (1,6%).

Rosyjskojęzyczne akty pytań są z kolei najczęściej zadawane po zwrotach adresatywnych i życzeniach (55,6% materiału)⁵⁰. Zob. np.:

⁵⁰ Sekwencja ta jest charakterystyczna dla listów wysyłanych na kartkach okolicznościowych, które dominują w rosyjskojęzycznym materiale tekstowym.

PYTANIA W TREŚCI POLSKO- I ROSYJSKOJĘZYCZNEJ...

Дорогие наши Анна Вас, Инночка и Сашенька!

Искренне поздравляем Вас с Женским днём 8-е Марта! Желаем Вам всего самого наилучшего в вашей жизни и работе. **Что с вами случилось? Почему молчите?**

Целуем Вас Всех

W 14,8% wypadków kombinacja ta ulega nieznaczącej modyfikacji: pytanie następuje po zwrocie adresatywnym, życzeniach i wypowiedzi konstatywnej. Zob. np.:

Милые Ольга Сергеевна и Валик!

Поздравляю Вас с праздником 58 год. Октября, желаю здоровья, бодрости, радости, веселья, успеха в труде и вашей жизни. Я живу по старому. Здоровье неважное, но пока хожу.

Как Ваше здоровье? Целую К.С.

Znaczną część materiału stanowią także teksty, w których pytanie umieszczono w innej konfiguracji aktów mowy w obrębie centralnej bądź finalnej części wiadomości (14,8%). Zob. np.:

Здравствуй Нина и Леночка!

Поздравляем Вас с праздником, желаем всего хорошего. Нина потеряла твой номер телефона, а приехать не могла. Всё это прошло ты не сердись на меня. Приезжай летом. **Как учиться Лена? Как дела у тебя?** Пиши, я жду.

Л. и И.

Rzadziej natomiast pytanie usytuowane jest po podpisie (11,1%). Podobnie jak ma to miejsce w polskojęzycznych tekstach, lokalizacja ta sprawia, że pytania te w rzeczywistości pełnią funkcję postscriptum. Zob. np.:

Здравствуйте уважаемые Августа Дмитриевна и Галя!

Поздравляем Вас с Новым 1993 г. Желаем счастья и самого наилучшего здоровья!

С сердечным приветом к вам, Саша и Оля.

Мы живем хорошо ожидаем вашего ответа, **что нового и какой ваш индекс?**

Z kolei pytania następujące po skrótowcu *PS* wystąpiły w 3,7% rosyjskojęzycznych listów. Zob. np.:

Здравствуйте, Тамара и Людмила Ивановна!

Поздравляю Вас с новым, 1971 годом! Много- много Вам желаю в этом году. Светлых дней, радости, улыбок, счастья!

Целую, Лена.

P.S. Получили ли Вы учебник пения?

Badanie dowodzi, że polskojęzyczne akty pytania, niezależnie od typu kartki (widokówka z pozdrowieniami, pocztówka okolicznościowa z życzeniami i in.), z reguły znajdują się w centralnej części listu i poprzedzają formułę finalną. Często są także przypadki umiejscawiania pytań w obrębie postscriptum. Również w rosyjskojęzycznych tekstach pytania najczęściej umieszcza się w tekście zasadniczym wiadomości, zazwyczaj po zwrotach adresatywnych, życzeniach (niekiedy także po wypowiedziach konstatywnych) oraz przed formułami finalnymi. Z kolei sytuowanie pytań w dopiskach do rosyjskojęzycznych wiadomości spotykane jest rzadziej aniżeli w ich polskojęzycznych odpowiednikach. Spostrzeżenia te prowadzą do wniosku o zbliżonej lokalizacji pytań (głównie centralnej i finalnej) w strukturze listów pisanych w obu językach. Fakt ten świadczy o podobnych, aczkolwiek nieekwiwalentnych wzorcach tekstów przekazywanych na pocztówkach w zakresie umiejscowienia aktów pytania.

4. AKTY MOWY OBUDOWUJĄCE AKTY PYTANIA

W licznych wiadomościach zamieszczanych na pocztówkach można zaobserwować sytuację, w której pytania wchodzi w skład rozbudowanych wypowiedzeń ze względu na sąsiedztwo z innymi aktami mowy⁵¹. Zjawisko, w którym akt pytania dopełniany jest przez inne typy wypowiedzeń, które wszelako postrzegane są jako integralny element pytań, Boniecka nazywa „kompleksem pytajnym”⁵². Przedstawiana dalej analiza w pewnym stopniu nawiązuje do jej podejścia, jednak poszerza je, gdyż obejmuje nie tylko te połączenia aktów mowy, w których pytanie stanowi treścią dominantę, lecz także wszelkie pozostałe kompleksy wypowiedzeń zawierające w swojej budowie akty pytania.

4.1. POLSKOJĘZYCZNE AKTY PYTANIA

Dominującym otoczeniem aktów pytania w polskojęzycznym materiale tekstowym są **inne akty pytania**⁵³ (28; 24,6%), zob. np.: *Co u Was*

⁵¹ Dotychczas analizy pytań grzecznościowych oraz innych aktów współkonstituujących treść formuł powitalnych były prowadzone przez Marcjanik. Badania autorki dotyczyły jednak głównie języka mówionego – zob. M. Marcjanik, *Polska...*, s. 23–27.

⁵² B. Boniecka, *Struktura...*, s. 186.

⁵³ Boniecka określa takie zjawisko mianem „pytań-sklejek” – zob. tamże, s. 174.

*poza tym słyhać? Jak zdrówko?; Co nowego u Was?*⁵⁴; *Jak zdrowie dopisuje no i pogoda też?; Co u Was słyhać i jak spędzasz wakacje? A co robi mój kochany króliczek?; Czy otrzymaliście pożyczkę na budowę? Czy Mietek robi badania? Jak czują się Dominika i Mateusz?.* Kumulacja kilku aktów pytania może służyć różnym celom. Przede wszystkim każde kolejne pytanie może uszczegóławiać, precyzować poprzedzające je pytania o bardziej ogólnym charakterze⁵⁵. Zjawisko to można zilustrować przykładem pytań o zdrowie i samopoczucie, często następujących po pytaniach o całokształt sytuacji odbiorców, zob. np.: *Co słyhać? Jak zdrowie?; Co u Ciebie? Jak się czujesz?; Co u Was poza tym słyhać? Jak zdrówko?; A Ty jak się czujesz, czy już uspokoiłaś się po przeżyciach związanych ze śmiercią Hanki?.* Taka strategia komunikacyjna służy zwiększeniu mocy illokucyjnej aktów pytania. Nagromadzenie kilku pytań we wzajemnym sąsiedztwie kreuje wrażenie większego zainteresowania sprawami odbiorcy oraz może mieć na celu ich wyeksponowanie, które z kolei służy do pobudzenia adresata do udzielenia odpowiedzi. W ostatnim przypadku ujawnia się impresywna funkcja pytań, której realizacja prowadzi do umocnienia więzi fatycznej między partnerami. Warto zauważyć, że rozpoczynanie pytań od kwestii ogólnych, a następnie przechodzenie do spraw szczegółowych może być wynikiem realizacji zasad semantyczno-kulturowych. W konstrukcjach o spetryfikowanej budowie wewnętrznej może być bowiem odzwierciedlana zasada OGÓLNOŚĆ, wedle której komponent dotyczący kwestii ogólnej często znajduje się w prepozycji do elementu o charakterze szczegółowym, np. *ziarno i plewy*⁵⁶. Możliwe zatem, że mechanizm ten znajduje także odzwierciedlenie w szablonowych konstrukcjach pytajnych.

Znacznie rzadziej ma miejsce sytuacja odwrotna, tj. rozpoczynanie serii pytań od pytania szczegółowego, a następnie zadawanie pytań ogólnych, zob.: *Jak Miecia przedstawia się sprawa, czy już po ope-*

⁵⁴ Marcjanik uważa, że użycie takich form przymiotników, jak *nowego, dobrego, ciekawego*, sygnalizuje pozytywny charakter sytuacji rozmówcy. W ten sposób w pewnym sensie realizowana jest funkcja magiczna języka: „skoro pytam o dobre, ciekawe, nowe stany rzeczy, to te dobre, ciekawe, nowe stany rzeczy istnieją”. Pytania tego typu odpowiadają także polskiej konwencji obyczajowej, głoszącej, że „rozmówcy dotyczą same dobre, nowe, ciekawe stany rzeczy” — zob. M. Marcjanik, *Słownik...*, s. 87, 89.

⁵⁵ B. Boniecka, *Struktura...*, s. 175.

⁵⁶ J. Szpyra, *Dlaczego za i przeciw, a nie przeciw i za — czyli o językowym obrazie świata Polaków, Anglików i Węgrów*, „Etnolingwistyka” 1996, nr 8, s. 67. Zob. także: D. Dzienisiewicz, *Językowy obraz wartości...*

racji oczu? I co naogół koło was się dzieje, i czy Joasia Remberska już po szpitalnym leczeniu?; Jak tam⁵⁷ udała się Tobie wycieczka z Teresą? Co słyhać?.

Pytaniom o samopoczucie okazjonalnie towarzyszą pytania, których przedmiotem jest brak kontaktu ze strony odbiorcy. Tego rodzaju połączenia również mają na celu pobudzenie adresatów do udzielenia odpowiedzi na list, niekiedy mogą jednak realizować także illokucję zarzutu. Zob.: *Dlaczego nie piszesz? Jak się w ogóle czujesz?; Dlaczego nic nie napiszesz? Co słyhać, jak sobie radzisz i co robisz?.*

Zdarza się również, że część pytań tworzących serię odnosi się do adresatów, część zaś — do osób, które nie są bezpośrednimi odbiorcami listu, zob. np.: *Czy otrzymaliście pożyczkę na budowę? Czy Mietek robi badania? Jak czują się Dominika i Mateusz?; Co u Was słyhać, jak zdrowie, czy często widujecie wnuki? Czy Ewa zadowolona z mieszkania w Poznaniu i z pracy?; Jak Wy żyjecie? Co z Heniem i samochodem?.* Zabiegi te mają na celu stworzenie wrażenia, że nadawca nie jest obojętny wobec członków najbliższej rodziny odbiorcy, a co za tym idzie — służą umocnieniu więzi fatycznej między uczestnikami korespondencyjnego dialogu.

Wymiar fatyczny cechuje również serie pytań zakończone pytaniem o termin spotkania z odbiorcą. Umieszczenie pytania o takiej treści na końcu sekwencji służy podkreśleniu faktu, że nadawcy zależy na kontakcie z adresatem. Zob.: *A co z Tobą? Jak zdrowie i czy wyjedziesz na jakiś odpoczynek? Kiedy i jak się zobaczymy?; Jak tam udała się Tobie wycieczka z Teresą? Co słyhać? Kiedy na spóźnione imieniny zapraszasz radomiaków?.* Podobny charakter mają pytania o pamięć, które także stawiane są w celu sprowokowania odbiorcy do częstszych kontaktów z nadawcą, zob.: *Jaki tryb życia prowadzisz i czy zadowolony jesteś z tego wszystkiego co Cię otacza? Czy mnie jeszcze pamiętasz?.*

Treść pojedynczych aktów pytania sugeruje natomiast humorystyczną odpowiedź na pytania je poprzedzające, zob.: *Dlaczego nie przyjechałaś? Poznań zawiąło?.* W zależności od intencji autora wiadomości mogą one realizować illokucję zarzutu lub drwiny.

Na kolejnym miejscu plasują się **pytania sąsiadujące z aktami prośby** (20; 17,5%). W ramach tej grupy z reguły spotykane są połą-

⁵⁷ Jak zauważa Marcjanik, „Słowo *tam* w obrębie pytania grzecznościowego sugeruje większą poufalość łączącą partnerów niż pytanie tego słowa nie zawierające” — zob. M. Marcjanik, *Słownik...*, s. 89.

czenia pytań o aktualny stan nadawcy z prośbą o kontakt. Prośba ma charakter impresywny i fatyczny: wyraża chęć dalszego utrzymywania kontaktu i pobudza adresata do udzielenia odpowiedzi. Zob. np.: *Jak Ci się pracuje i kiedy idziesz na urlop? Napisz, co porabiasz; Co słyhać? Jak zdrowie? Odpisz mi kilka słów; Jak się miewasz? Napisz parę słów.*

W połączeniu z prośbami o kontakt stosowane są także pytania o innej treści propozycjonalnej, m.in. dotyczące potrzeb materialnych, prowadzonej korespondencji czy spotkań z odbiorcami, zob. np.: *Halinko, czy Ci coś kupić? Napisz do mnie; Dostałaś nasze Kartki od Saswitz i Sztetin? Daj coś znać; Ela, czy przyjedziesz do Wrocławia? Jeżeli tak to napisz o której godzinie będziesz we Wrocławiu; Czy z Pawłem miałaś kontakt telefoniczny? Proszę zadzwoń do niego od czasu do czasu.*

Równie często **pytaniom towarzyszą wypowiedzi mówiące o aktualnej sytuacji nadawców** (20; 17,5%). W tego rodzaju połączeniach zazwyczaj pytanie poprzedza wypowiedź informacyjno-sprawozdawczą, nie zaś odwrotnie, zob. np.: *Co nowego u Was? Jak zdrowie dopisuje no i pogoda też? Tutaj piękna pogoda utrzymuje się od dłuższego czasu, więc dobrze trafilam; Henryczko, co u Ciebie dobrego? Jak zdrowie Twoje i Stryjenki? U nas Mama jakoś nie może przyjść do siebie po grypie i zapaleniu oskrzeli; Co u Was słyhać, jakie macie plany urlopowe? Moje spaliły na panewce bo aktualnie poszukuję uczciwej pracy; Jak Twoje zdrowie? Ja czuję się źle, jestem przeziębiona; Jak się czujecie po wczasach? Mnie bardzo schodziła skóra z rąk, a tato ładnie zbrązowił.* Obecność informacji dotyczącej wydarzeń z życia nadawców prawdopodobnie ma na celu zachęcenie odbiorców do podzielenia się analogicznymi wiadomościami w kolejnych listach. W tej sytuacji wypowiedź informacyjno-sprawozdawcza *de facto* jest odpowiedzią nadawcy na pytanie zadane przez niego adresatowi, zaś samo pytanie stanowi jedynie wstęp do przekazania informacji o nadawcy. Analogicznej obserwacji dokonuje Książek, która zauważa, że

Zadając tego rodzaju pytanie, nadawca stwarza kontekst do przekazania własnych informacji [...]. Można więc powiedzieć, że nadawca kreuje iluzję bezpośredniego dialogu, wymiany informacji na określony temat⁵⁸.

Badaczka twierdzi, że zabieg ten stosowany jest w celu zakamuflowania rzeczywistej intencji nadawcy, którą jest podzielenie się informa-

⁵⁸ E. Książek, *Tekst...*, s. 62–63.

cyjami na swój temat. Autor listu zadaje pytanie dotyczące odbiorcy, ponieważ nie wypada mu rozpocząć wiadomości od swoich spraw, sugerując, że adresat ma w stosunku do niego nadrzędne znaczenie. Książek zwraca jednak uwagę, że jest to wyłącznie strategia grzecznościowa. Ma ona na celu ukrycie przekonania nadawcy, że jego sprawy są równie istotne, co sprawy odbiorcy⁵⁹. Warto wszelako zauważyć, że tego typu zabieg może realizować również funkcję impresywną, którą można wyrazić formułą ‘Skoro ja dzielę się z tobą informacjami, to ty również musisz podzielić się ze mną’. Takie działanie może zatem służyć oddziaływaniu na odbiorcę w taki sposób, aby uzyskać od niego informację na określony temat oraz utrzymać ciągłość komunikacji.

Nieco rzadziej w analizowanym materiale z pytaniami sąsiadują **akty realizujące illokucję wyrzutu bądź żalu wobec odbiorców** (14; 12,3%). Najczęściej stanowią one komentarz do pytań o kontakt i mają na celu pobudzenie odbiorcy, aby ten dołożył więcej starań w celu częstszego utrzymywania kontaktu z nadawcą. W połączeniu z tymi aktami pytania pełnią funkcję impresywną, tj. służą wpłynięciu na zachowanie odbiorcy. Zob. np.: *Dlaczego wogule nas nieodwiedzacie? Tatuś obiecał, że przyjedzie po okulary a w ogóle jak widać zapomniał; Co u Ciebie nowego? Czemu nie piszesz? Ostatnio coś ta korespondencja podupadła; Szkoda, że nie dopisałeś choć parę słów co u Ciebie. Jak się czujesz?; Do dziś czekałam na list od Ciebie i tu nie ma nic, obiecałeś pisać i czemu nie napisałeś?; Jak Wam w tych smrodliwych Świątkach? Co? Pytam się, bo nie raczyliście mi nic napisać.* Jak można zauważyć, akty te mają charakter pośredni i komunikują intencję wyrzutu nie wprost.

W dziewięciu wiadomościach (7,9%) odnotowano **pytania, którym towarzyszy komentarz dotyczący odbiorcy**. Tego rodzaju zabieg może służyć doprecyzowaniu przedmiotu pytania o treści ogólnej w rodzaju ‘Co słyszeć?’ bądź ‘Jak się czujesz?’, zob. np.: *Co u Ciebie nowego? Napewno jak zawsze moc pracy; Co u Ciebie Haniu nowego? Zauważyłam, że dużo podróżujesz; Co słyszeć u wujostwa, jakie zdrowie Cioci? Zostaliśmy zaskoczeni tą chorobą o której Ciocia pisze.* Obecność takich aktów w treści wiadomości ma ponadto na celu podkreślenie, że nadawca troszczy się o odbiorcę i zna jego sytuację. Niekiedy wypowiedzi towarzyszące pytaniom ostrzegają przed niepożądanymi skutkami działania odbiorcy, zob.: *Jak Ty się czujesz po tym lakierowaniu bo takie zapachy są Ci zabronione jako b. szko-*

⁵⁹ Tamże.

dliwe. W jednej wiadomości nadawcy wyrażają także nadzieję na polepszenie stanu zdrowia adresata oraz zalecają mu nieprzemęczanie się, zob.: *Jak się czujesz? Mam nadzieję, że pomalutku przychodzisz do siebie, nie przemęczaj się zbyt na uczelni i w kolejkach.*

W trzech przypadkach (2,6%) pytania łączą się z wypowiedziami, w których treści zawarte są **informacje na temat osób niebędących uczestnikami dialogu epistolarnego**. Wypowiedzi te dostarczają szerszego kontekstu dla przedmiotu korespondencji. Zob.: *Czy Leszek napisał? Był od niego list do Krystyny w W-wie jeszcze — zainstalował się już w Sudanie — gorąco osłabia ich, ale muszą przywyknąć, bo tak wymaga praca; Pisała Maria, że Iwona zachorowała i jako chora wyjechała z Sopotu. Jak z jej zdrowiem?*. Wszystkie tego typu komunikaty wyrażają troskę o osoby, które są przedmiotem wypowiedzi nadawców. Odnotowano również pytanie dotyczące obchodów uroczystości religijnej, uzupełnione o informację o związkach św. Maksymiliana Marii Kolbego z miejscem jej obchodów, zob.: *Piękne były uroczystości z okazji Św. Maksymiliana Kolbe. A jak obchodziliście na Pałukach? Przecież wędrował tamtymi drogami i wioskami w 1935 r.* Komentarz ten może mieć na celu uzmysłowienie odbiorcy związków Kolbego z miejscowością, o której mowa w treści listu.

Również trzykrotnie (2,6%) pytaniom szczegółowym dotyczącym sytuacji odbiorcy towarzyszą **wyraży tęsknoty za adresatem**, zob.: *Bardzo tęsknimy za Tobą, jak nauka?; Jak Ty się tam czujesz ze zdrowiem, bo my dobrze tylko tęsknimy za Tobą; Ogromnie chciałabym się zobaczyć z Wami, bo co tu ukrywać stęskniłam się. Basińka pewnie jest już dużą dziewczynką?*. Formuły te wyrażają pozytywne uczucia nadawców względem odbiorców oraz wyrażają chęć przebywania w ich towarzystwie — tym samym pełnią one funkcję emocjonalną oraz przyczyniają się do podtrzymania kontaktu między partnerami interakcji.

W innych trzech wiadomościach (2,6%) pytania, których przedmiotem jest wcześniejsza korespondencja, łączą się z **aktami mówiącymi o przesłaniu kartki, listu bądź depeszy**, zob. np.: *Pisałam tam kartkę, ale czy doszła?; Ponieważ nie otrzymałam wiadomości o dacie pogrzebu Roberta — posłałam Lali depeszę kondolencyjną. Czy dostała ją?*. Informacja o przesłaniu wiadomości stwarza kontekst do zadania pytania o jej otrzymanie.

W treści dwóch tekstów (1,8%) pytaniu oraz aktowi prośby towarzyszy **akt mówiący o zobowiązaniu zaciąganym wobec od-**

biorców, w którym nadawca deklaruje gotowość odwzajemnienia działania, o które prosi nadawcę (tj. napisania o sobie), zob. np.: *Co u Ciebie? Czy mógłbyś mi w wolnej chwili napisać parę słów o swoim życiu? Odwzajemnię się, bo nic właściwie o sobie nie wiemy.*

Pozostałe dwanaście połączeń pytań z innymi aktami mowy ma charakter incydentalny. Należą do nich m.in.: pośredni akt zaproszenia (zob.: *Arek widokówka ta zastanie cię w domu? Niezapomnij że miałeś mnie odwiedzić, o ile będziesz miał służbę na szpitalu*), skarga (zob.: *Jak się teraz czujesz? Ciekawe co z Józkiem? Że też nic nie pisałi do Ciebie przynajmniej*), gratulacje (zob.: *Gratuluję tej olimpiady [które miejsca?]*), pocieszenie (zob.: *Jak się czujesz? Głowa do góry. „Za mundurem panny sznurem”*), wyraz niepokoju (zob.: *Co ty tam robisz? Czyżby znowu Korespondencja nie dochodziła do domu? Bardzo się niepokoję*) czy podziękowanie (zob.: *Szanownej Pani spieszę przesłać podziękowania za odebrane wczoraj papiery i miłe słowa. Czy dużo było kłopotu?*).

4.2. ROSYJSKOJĘZyczne AKTY PYTANIA

W przeciwieństwie do polskojęzycznych aktów pytania, w których najczęściej spotyka się sekwencje złożone z kilku pytań, w **rosyjskojęzycznej obudowie pytań dominują wypowiedzi informujące o aktualnych wydarzeniach w życiu nadawców** (11; 24,4%). Podobnie jak ma to miejsce w tekstach napisanych w języku polskim, w ten sposób nadawca niejako odpowiada na pytanie zadane przez siebie odbiorcy. Należy jednak podkreślić, że w odróżnieniu od polskich wiadomości częściej spotykana jest sytuacja, w której nadawcy w pierwszej kolejności opisują swoją sytuację, a dopiero następnie zadają pytanie adresatom. Możliwe, że tego typu strategia ma na celu zachęcenie adresatów do sporządzenia analogicznego opisu. Zabieg ten ma wymiar fatyczny, gdyż służy do podtrzymywania kontaktu między partnerami. Zob. np.: *Я живу по старому. Здоровье неважное, но пока хожу. Как Ваше здоровье? Мы живем хорошо ожидаем вашего ответа, что нового и какой ваш индекс? У нас все по-старому, новостей нет, а как у Вас?; Как здоровье после операции? У нас всё хорошо; Как Вы живете? Как Ваше здоровье? Что нового у Вас и в городе? Мы живем неважно: родители болеют.* Interesującym aspektem przywołanych aktów jest fakt, że w ich treści bardzo często spotkać można skargi dotyczą-

ce aktualnej sytuacji życiowej bądź stanu zdrowia. Przepuszczalnie działanie to może wiązać się z charakterystycznym wymiarem kultury rosyjskiej, jakim jest powściągliwość⁶⁰.

Analogicznie do polskich tekstów w rosyjskojęzycznych wiadomościach często zaobserwować można **serie pytań** (10; 22,2%). Z reguły można spotkać się z sekwencją, w której pierwsze pytanie ma charakter ogólny, podczas gdy treść kolejnych precyzuje, jaką informację nadawca pragnie uzyskać od adresata, zob. np.: *Как живешь? Что нового в твоей жизни?*; *Как живете? Как Ваше здоровье? Что нового в Белгороде?*; *Как Вы живете? Как Ваше здоровье? Что нового у Вас и в городе; Что у вас нового? Как с домом, когда будете праздновать новоселье?*. Odwrotną kolejność zaobserwowano zaledwie w jednym przypadku, zob.: *Как живется на новом месте, что хорошего в П-ке?*. Strategia ta sprawia, że wzmacniana jest moc illokucyjna aktów pytania, gdyż nadawcy sprawiają wrażenie bardziej zatroskanych o los odbiorców.

W materiale odnotowano ponadto obecność sekwencji pytań, w których najpierw umieszczane są pytania kierowane bezpośrednio do adresata, a następnie pytania dotyczące osób trzecich, zob. np.: *Как мамино здоровье? Как живут Маруся и Надя?*; *Как живете? Как Анютка? совсем больная?*; *Как вы там живете, как здоровье? Как Машенька и потомство? Как Гриня?*. Zabieg ten ma na celu pokazanie, że nadawcy nie są obojętni wobec krewnych odbiorcy.

Równie często w analizowanych tekstach występują **formuły prośby** (10; 22,2%). Zob. np.: *Как учиться Лена? Как дела у тебя? Пиши, я жду; Наташа, как вы поживаете? Пиши; Как живут все родные? Напиши, Лиза, обо всех*. Jak dowodzą powyższe przykłady, z reguły spotykane są połączenia pytań o aktualny stan

⁶⁰ Hipotezę tę formułujemy na podstawie ustaleń Geerta Hofstedeego, których rezultaty zostały przez nas wcześniej wykorzystane do badania kulturowych aspektów wartości werbalizowanych w treści polsko- i rosyjskojęzycznych formuł życzeń przesyłanych na pocztówkach zob. — G. Hofstede, G.J. Hofstede, *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007; D. Dzienisiewicz, *Językowy obraz wartości...* Ze względu na brak miejsca na dokładne omówienie rozbudowanej teorii wymiarów kultur narodowych Hofstedeego, pragniemy jedynie zauważyć, że wspomniany wymiar — powściągliwość — dotyczy poczucia szczęścia, które rozumiane jest jako satysfakcja z życia. Zgodnie z tą koncepcją przedstawiciele kultur powściągliwych deklarują niewielki stopień ogólnego zadowolenia — por. A. Zięba, *Wpływ kultury narodowej na język prasowych tekstów informacyjnych*, Wydawnictwo Rys, Poznań 2012, s. 78–79.

nadawcy oraz próśb o kontakt listowny, których obecność wzmacnia siłę illokucyjną pytań.

Z kolei w czterech wiadomościach dostrzeżono kombinacje pytań i **formuł zaproszeń** (8,9%). Zaproszenia towarzyszą pytaniom ogólnym, pytaniom o kontakt oraz pytaniom o osoby trzecie i mają na celu zakomunikowanie chęci przebywania z partnerem. Zob.: *Почему совсем не заходишь в гости, не обиделась ли на нас? Заходи Тася, очень буду рада!; что нечего не пишешь, как живете здоровые. Как тетя Надечка, напиши, как Игорек и вообще приезжай к нам; Как вы живы здоровы? Пишите и приходите к нам; Когда приедете? Приезжайте.*

Również w czterech przypadkach (8,9%) zaobserwowano **akty mówiące o kwestiach związanych z prowadzoną korespondencją**, np. o braku informacji o czyimś adresie, rzadkim kontakcie czy wysłaniu paczki, zob. np.: *Как здоровье Катюни? Не знаю, где она сейчас живет. Адреса Андрея у нас нет; посылали посылочку, наверное получили?.* W pierwszym przypadku zadane pytanie stanowi swego rodzaju „pretekst” do poinformowania o braku adresu osoby trzeciej, w drugim zaś wypowiedź konstatywna odpowiada tematyce pytania i tworzy niezbędny do jego zadania kontekst.

W treści dwóch listów (4,4%) formułowane są **wyrzuty** dotyczące faktu, że odbiorca nie przyszedł na wystawę oraz nie kontaktuje się z nadawcą, zob.: *Почему вы не были на выставке в Петр. креп. и других местах, где отмечалась годовщина? Ваш брат был, а Вы отсутствовали; Как здоровье Кости? Как у Лизы, дела в пенсии? Не раздумала? Почти ничего о Вас не знаю, только иногда из писем Кирилла.* Akty te mają charakter pośredni i służą pobudzeniu odbiorców do większych starań w zakresie podtrzymywania kontaktu z nadawcą.

Incydentalnie (4) w analizowanych tekstach występuje m.in. rada dotycząca stylu życia odbiorców (zob.: *Где будете отдыхать? Когда? Постарайтесь побольше гулять*) czy przypuszczenie odnoszące się do przedmiotu zadanego pytania (zob.: *Почему не пишешь? Может обиделась на что или случилось что-нибудь. Пиши скорей, я жду*). Akty te pełnią różnorodne funkcje w tekście epistolarnym: podane przykłady są wyrazem troski bądź zaniepokojenia o odbiorcę.

Jak wynika z przedstawionej analizy, obudowa aktów pytań cechuje się dużym podobieństwem w wiadomościach napisanych w języku polskim i rosyjskim. Przede wszystkim można zauważyć,

że w tekstach napisanych w obu językach podobnie kształtuje się skład najczęściej spotykanych sekwencji, które obejmują serie pytań, pytania i formuły prośby, a także pytania i wypowiedzi konstatywne dotyczące nadawcy. Do różnic można natomiast zaliczyć fakt, że w rosyjskojęzycznych tekstach pytaniom nie towarzyszą wypowiedzi konstatywne mówiące o odbiorcach i o osobach trzecich, jak również nie są spotykane akty mówiące o tęsknocie. Fakt ten może świadczyć o mniejszym zainteresowaniu Rosjan osobami niebędącymi bezpośrednimi uczestnikami epistolarnego dialogu oraz o mniejszej emocjonalności rosyjskojęzycznych tekstów.

5. PRZEDMIOT AKTÓW PYTANIA

5.1. PRZEDMIOT POLSKOJĘZYCZNYCH AKTÓW PYTANIA

Pytania występujące w treści polskojęzycznych listów można podzielić na pięć grup tematycznych:

- 1) pytania dotyczące wydarzeń w życiu odbiorcy (68,1%);
- 2) pytania dotyczące kontaktu między korespondentami (20,4%);
- 3) pytania o osoby trzecie (10%);
- 4) pytania dotyczące przysług (1,1%);
- 5) pytania o opinię na jakiś temat (0,4%).

Wśród pytań należących do grupy 1) (68,1%) można wyodrębnić dwie grupy: pytania ogólne (konwencje komunikacyjne)⁶¹ (48,1% materiału) oraz szczegółowe (20%), dotyczące konkretnych aspektów życia odbiorców. Wśród pytań ogólnych dominują pytania w rodzaju 'Co słyhać?'⁶² (21%), zob. np.: *Co tam u ciebie słyhać?; A co słyhać*

⁶¹ Książek uważa, że pod względem formalnym są one pytaniami o uzupełnienie, w związku z czym dopuszczają różnorodne odpowiedzi – zob. E. Książek, *Tekst...*, s. 62 (por. B. Boniecka, *Podstawowe...*, s. 149). Zdaniem badaczki „Tego rodzaju pytania, konsytuujące więź fatyczną, charakterystyczne są dla każdej rozmowy, w tym również listu jako dialogu imitowanego w fazie początkowej” – zob. E. Książek, *Tekst...*, s. 62. W tej kwestii por. także A. Kałkowska, *Struktura...*, s. 74.

⁶² Jak twierdzą badacze, tego typu pytania nie służą do uzyskania wiedzy na jakiś temat, lecz do zademonstrowania więzi fatycznej bądź nawiązania kontaktu – por. E. Książek, *Tekst...*, s. 63. Zob. także: B. Boniecka, *Podstawowe...*, s. 147–157. Marian Bobran konstatuje, że w dialogu bezpośrednim takie pytania komunikują radość towarzyszącą spotkaniu nadawcy z osobą, która jest dla niego ważna – zob. M. Bobran, *Semantyka trybu składniowego języka polskiego i rosyjskiego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1996, s. 78. Mogą one także stanowić sygnał konwencjonalnego zainteresowania adresatem, pozytywnie intensyfikujący uczucia przekazywane przez nadawcę. W przeciwieństwie do

u Ciebie Monisiu?; Jak się miewasz?; Co u Was poza tym słyhać?. Dość często zadawane są również pytania o samopoczucie adresata (17%), zob. np.: *Jak się czujesz?; Jak Pani się czuje?; I jak się czujesz na koloni w Karwi?; Jak się czujesz Irenko?.* Nieco rzadziej spotyka się natomiast pytania, których tematem jest zdrowie odbiorcy⁶³ (10%), zob. np.: *jak zdrowie?; Czy jesteście zdrowi?; Jak Twoje zdrowie?; Co z ręką i zdrowiem?.* Pytania szczegółowe⁶⁴ należące do tej grupy dotyczą przede wszystkim sposobu spędzenia wakacji, ferii bądź świąt (4,4%; zob. np.: *Jak spędziliście Święta?; Jak się Wam udała wycieczka?; Józiu jako Ci tam na tych feryjach?; Jak minęły święta-ferie?;* planów urlopowych (3%; zob. np.: *Jakie macie plany urlopowe?; Co będziesz porabiał w sobotę i niedzielę?; Gdzie jedziesz na wczasy?; Czy wyjeżdżacie jeszcze na wczasy?;* nauki (1,9%; zob. np.: *jak nauka?; A jak Ci poszedł ten drugi semestr? Czy wszystkie egzaminy pozdawałaś?; Ale najważniejsze, co ze studiami?;* pracy (1,5%; zob. np.: *Jak Ci się pracuje?; Co u Ciebie nowego w pracy?; Czy Ty wciąż na tych samych warunkach pracujesz?;* oraz mieszkania (1,1%; zob. np.: *Czy Ewa zadowolona z mieszkania w Poznaniu [...]?; Elu, jak z tym mieszkaniem czy się jusz przeprowadzacie [...]?; Jak się mieszka na nowym mieszkaniu?.* Pozostałe 8,1% pytań szczegółowych występuje w pojedynczych tekstach, zob. np.: *Jak Ci się wiedzie po koloniach?; Jaką miałaś podróż?; Czy otrzymaliście pożyczkę na budowę?; Czy często widujecie wnuki?; Czy Pana książka została już wydana?; Czy czasem masz trochę czasu dla dzieci [...]?.*

Kolejna grupa obejmuje pytania dotyczące kontaktu między korespondentami (20,4%). Najczęściej dotyczą one otrzymania listu bądź przesyłki przez odbiorców (4,8%), zob. np.: *Czy otrzymaliście list od nas?; Czy doszła pocztówka do pracy?; Dostałaś nasze Karty*

dialogu bezpośredniego w przypadku listu trudno określić, w jakim stopniu pytanie służy wyłącznie do nawiązania kontaktu, w jakim zaś nadawcy rzeczywiście zależy na uzyskaniu jakiejś informacji. Pytanie ogólne oraz udzielona na nie odpowiedź zmniejszają dystans między korespondentami, ponieważ zdobywają oni większą wiedzę o partnerze dialogu — zob. E. Książek, *Tekst...*, s. 63–64.

⁶³ Na podstawie analizy listów rosyjskich pisarzy XIX i XX wieku Książek stwierdza, że pytania o zdrowie i samopoczucie odbiorcy kierowane są zwykle do osób bliskich nadawcy, gdyż dotyczą prywatnej sfery życia adresata — zob. E. Książek, *Tekst...*, s. 65. Również Marcjanik zauważa, że pytanie o zdrowie jest charakterystyczne dla komunikacji zaprzyjaźnionych partnerów. Dopuszczalne jest także jego zadanie przez osobę starszą osobie młodszej, lecz nie odwrotnie, gdyż takie działanie uznawane jest za przejaw braku taktu — zob. M. Marcjanik, *Słownik...*, s. 92.

⁶⁴ Pytania szczegółowe często umieszczane są w końcowej części listu i mogą stanowić wprowadzenie do kolejnego dialogu — zob. E. Książek, *Tekst...*, s. 66.

od Saswitz i Sztetin?; Czy „briefry” dotarły szczęśliwie do Poznania?. Stosunkowo często zadawane są również pytania o przyczyny braku kontaktu ze strony odbiorców (4,4%; zob. np.: *Czemu nic nie piszysz?*; *Dlaczego nic nie piszysz?*; *Czemu do mnie nie piszysz?*; *Dlaczego nie dajesz o sobie znaku życia?*; *Barbara dlaczego nie dajesz o sobie znaku życia?*) oraz pytania odnoszące się do spotkań z adresatami (4,1%; zob. np.: *Czy przyjedziesz do Wrocławia?*; *Kiedy Pani przyjeżdża?*; *Kiedy Cię zobaczymy?*). Mniej liczną grupę stanowią pytania o okoliczności, które sprawiły, że odbiorca nie odwiedził nadawcy (1,5%; zob. np.: *Dlaczego nie przyjechałaś?*; *Czemu nie przyjechałaś do Środy?*; *Dlaczego łobuzie do mnie nie przyjechałaś?*) oraz pytania, których przedmiotem jest pamięć o nadawcy i wspólne wspomnienia partnerów interakcji (1,1%; zob. np.: *Czy mnie jeszcze pamiętasz?*; *Pamiętasz jak wyobrażałyśmy sobie jak to będzie gdy będziemy przyjeżdżały mężate, dzieciate, jak śmiałyśmy się z tych wszystkich za- i nieobraczkowanych par?*; *Pamiętasz tą Dolinę jak zeszliśmy z Sarniej Skalki?*). Pytania o innej tematyce aniżeli wskazana powyżej występują w analizowanym materiale incydentalnie, zob. np.: *Arek widokówka ta zastanie cię w domu?*; *Kiedy będziesz miał wolną niedzielę, lub choć popołudnie?*.

Rzadziej spotyka się pytania o sytuację osób niebędących uczestnikami korespondencji (10%). W wielu wypadkach mają one charakter ogólny (4,1%; zob. np.: *Jak nasz Robert?*; *Co u Zbysia?*; *Jak Piotrek?*; *Co robi Małgosia?*), część zaś dotyczy kontaktu ze strony osób trzecich (0,7%; zob.: *Czy Leszek napisał?*; *Czy moja znajoma skontaktowała się z Tobą?*). Większość pytań zaliczonych do tej grupy (5,8%) odnosi się jednak do szczegółowych aspektów życia osób, o których mowa w ich treści, zob. np.: *Czy Łukasz wrócił?*; *Jak się Beatka uczy, czy Dorotka jest zdrowa?*; *Jak tam samochód ANI?*; *Czy tatuś wziął zastrzyki?*; *Czy Krzysio cieszył się paczuszki?*. Pytania szczegółowe realizują normę polskiej grzeczności mówiącą o okazywaniu zainteresowania partnerem i kwestiami, które są dla niego ważne, w tym przypadku – jego bliskimi (zob. dalej).

Okazjonalnie zaobserwować można pytania dotyczące przysług, jakie nadawcy mogą lub chcą wyświadczyć odbiorcom (1,1%), zob.: *Co by Pan Potrzebował?*; *Czy potrzebne jeszcze flanelowe p.?*; *Chcesz żeby Ci coś kupić?*. Dostrzeżono ponadto jedno pytanie o opinię na temat marki aparatów (0,4%), zob.: *Czy aparaty „CAMERA” ros. są dobre?*. Niewielką liczbę pytań właściwych, dotyczących realnych działań, należy złożyć na karb prymarnie grzecznościowego charakte-

ru pytań umieszczanych w treści listów, który stanowi pochodną etykietałnej natury samej pocztówki, będącej znakiem więzi i pamięci.

5.2. PRZEDMIOT ROSYJSKOJĘZycznych AKTÓW PYTANIA

Pytania stosowane w listach napisanych w języku rosyjskim również podzielono na pięć kategorii:

- 1) pytania dotyczące wydarzeń w życiu odbiorcy (62,9%);
- 2) pytania dotyczące kontaktu między korespondentami (22,8%);
- 3) pytania o osoby trzecie (13,2%);
- 4) pytania dotyczące przysług (0,6%);
- 5) pytania retoryczne (0,6%).

Podobnie jak ma to miejsce w przypadku tekstów napisanych w języku polskim, zawartość kategorii 1) (62,9%) można podzielić na pytania ogólne (52,1%) i szczegółowe, które odnoszą się do konkretnych aspektów życia odbiorców (10,8%). Z reguły są to pytania o uzupełnienie, jednak spotykane są także nieliczne pytania o rozstrzygnięcie. Analogicznie do polskojęzycznego materiału tekstowego pytania o charakterze ogólnym najczęściej odnoszą się do szeroko rozumianej sytuacji życiowej odbiorców (19,2%), zob. np.: *Как выживаете?*; *Как вы живете?*; *Как жизнь?*; *Как течет Ваша жизнь [...]?*. Na drugim miejscu plasują się pytania o zdrowie (15,6%), zob. np.: *Как здоровье?*; *Как твое здоровье?*; *Как здоровье после операции?*; *Как Ваше здоровье?*; *Как вы, здоровы?*; *Как Вы, здоровы ли?*. Nieco rzadziej stosowane są pytania utworzone za pomocą wyrażenia *Что нового?*⁶⁵ (9%; zob. np.: *Что нового у тебя?*; *Как жизнь? Что нового?*; *Что нового у Вас [...]?*) oraz *Как вы?* / *Как дела?* itp. (6,6%), zob. np.: *Как вы?*; *Как дела у тебя?*; *Ну, и как ты там?*; *А как у Вас в Удмуртии?*; *Как у вас дела?*. Okazjonalnie spotyka się pytania o samopoczucie (1,2%;, zob.: *Как Ваше самочувствие?*; *Как вы себя чувствуете?*) i aktualne zajęcia adresatów (0,6%; zob.: *Чем занимаетесь?*). Pytania szczegółowe wykorzystywane są incydentalnie i dotyczą np. choinki (zob.: *Есть ли у Вас елочка?*), parapełki (zob.: *Как с домом, когда будете праздновать новоселье?*), przygotowań do egzaminów (zob.: *Готовитесь ли к экзаменам?*) czy wrażeń z podróży (zob.: *Какое впечатление от поездки?*).

⁶⁵ Tak jak w przypadku tekstów napisanych w języku polskim, użycie formy przymiotnika *нового* sugeruje, że wieści dotyczące odbiorcy będą pozytywne.

Kolejna grupa obejmuje pytania o kontakt między korespondentami (22,8%). Tematem pytań zaliczonych do tej kategorii najczęściej są przyczyny braku kontaktu ze strony odbiorców (7,2%; zob. np.: *Почему не пишешь?*; *Что с вами случилось? Почему молчите?*; *Лариса почему ты никогда мне не написала?*; *Что ничего не пишешь?*; *Что же вы редко мне пишете?*) oraz przyjazdu adresatów⁶⁶ (6,6%; zob. np.: *Когда приедете?*; *Когда-же вы навестите московских друзей?*; *Когда собираетесь приехать?*; *Что же ты к нам не приезжаешь?*). Niekiedy spotyka się także pytania o kod pocztowy adresatów (1,8%; zob. np.: *что нового и какой ваш индекс?*). Pytania o innej tematyce zadawane są incydentalnie – należą do nich m.in. pytania dotyczące przesyłki (zob.: *посылали посылочку наверное получили?*) czy nieobecności na wystawie (zob.: *Почему вы не были на выставке в Петр. креп. и других местах, где отмечалась годовщина?*). Tak jak ma to miejsce w przypadku analogicznej grupy pytań zaobserwowanej w listach pisanych w języku polskim, rosyjskie pytania o kontakt wyrażają dążenie do usprawnienia kontaktu i zminimalizowania przerw w korespondencji.

Na trzecim miejscu sytuują się pytania o osoby trzecie (13,2%). W większości przypadków dotyczą one szeroko rozumianej aktualnej sytuacji krewnych odbiorcy (10,2%), zob. np.: *Как Лерочка?*; *Как проживают ваши детки?*; *Как дела у Оли, у Алеши?*; *как Анютка?*; *Как Машенька и потомство? Как Гриня?*. Niekiedy odnoszą się jednak do takich tematów, jak postępy w nauce (1,8%; zob.: *Как учиться Лена?*; *Как учится Петя?*; *Как учится Юрчик?*) oraz ogólny rozwój dzieci i wnuków (1,2%; zob.: *Как Шурочка растет?*; *Как растет внучка?*). Podobnie jak w tekstach pisanych języku polskim, pytania o osoby nieuczestniczące w korespondencji mają charakter grzecznościowy i są przejawem zainteresowania i troski o rodzinę odbiorcy.

Najmniej liczne kategorie tworzą pytania o przysługi (0,6%; zob.: *Как твоя материальная жизнь? Может быть мне чем тебе помочь по силу конечно возможности?*) i pytania retoryczne (0,6%; zob.: *И не пора ли вам готовиться в деды и бабы?*). Fakt, że te dwa typy pytań rzadko występują w badanym materiale, dowodzi konwencjonalnej i etykietalnej natury pytań (i szerzej: całej treści listów) umieszczanych na kartkach pocztowych.

⁶⁶ Pytania odniesione do tej kategorii mogą być równolegle rozpatrywane jako pośrednie akty zaproszeń, w zależności od intencji nadawcy.

Porównanie tematyki polsko- i rosyjskojęzycznych aktów pytania prowadzi do wniosku o licznych podobieństwach ujawniających się w ich treści. Zarówno w polsko-, jak i w rosyjskojęzycznych tekstach dominują bowiem konwencjonalne pytania grzecznościowe dotyczące wydarzeń w życiu odbiorcy, które stanowią ok. 60–70% wszystkich pytań. Zbliżony udział cechuje pytania o kontakt (ok. 20%) oraz osoby niebędące bezpośrednimi uczestnikami wymiany korespondencyjnej (ok. 10%). Bardzo rzadko natomiast zadawane są pytania o przysługi i pytania retoryczne. Najprawdopodobniej zjawisko to wiąże się z prymarnie grzecznościowym, fatycznym charakterem wiadomości pocztówkowych, które powszechnie postrzegane są jako sygnał pamięci i łączności z bliskimi osobami.

6. WNIOSKI

Powyższe rozważania pozwoliły na sformułowanie wniosków dotyczących kilku aspektów pytań występujących w tekstach przesyłanych na kartach pocztowych, takich jak ich lokalizacja, akty mowy towarzyszące aktom pytań, tematyka i pełnione przez nie funkcje. Badanie wykazało, że najczęściej stosowanym typem pytań w tekstach pocztówkowych są pytania o uzupełnienie, rzadziej natomiast wykorzystuje się pytania o rozstrzygnięcie. Z reguły w materiale zaobserwować można pytania grzecznościowe, które służą do nawiązania i podtrzymania kontaktu, podczas gdy pytania mające na celu uzyskanie realnej informacji i pytania dotyczące przysług wykorzystywane są sporadycznie.

W tekstach pisanych w obu językach akty pytania umieszczane są z reguły w pozycji centralnej i końcowej wiadomości. Rozpoczynanie listów od pytań stanowi rzadką praktykę Polaków, w rosyjskich listach nie odnotowano zaś ani jednego takiego przypadku. Spostrzeżenia te świadczą o zbliżonych wzorcach tekstów przekazywanych na pocztówkach w porównywanych językach. Duże podobieństwo cechuje także pre- i postpozycyjny kontekst aktów pytania, który obejmuje głównie inne akty pytania, formuły prośby oraz wypowiedzi mówiące o wydarzeniach z życia nadawcy.

Ustalono ponadto, że rozpatrywane pytania pełnią głównie funkcję grzecznościową i stanowią część interakcyjnego rytuału, są elementem specyficznej grzecznościowej gry⁶⁷. W tym kontekście warto

⁶⁷ Pytania w korespondencji prowadzonej na pocztówkach mają charakter skonwencjonalizowany, który jest typowy dla aktów grzecznościowych prezentujących

omówić związek pytań stosowanych w tekstach pocztówkowych z zasadami polskiej i rosyjskiej grzeczności językowej. Sama obecność pytań, także tych szablonowych, odpowiada polskiej normie grzecznościowej mówiącej o okazywaniu zainteresowania sprawami, które są istotne dla partnera, i szczególowej zasadzie składania dowodów pamięci⁶⁸. Z kolei ogląd rosyjskojęzycznych tekstów pod kątem ich zgodności z regułami rosyjskiej etykiety językowej pozwala wskazać na odpowiedniość między zadawaniem pytań a zasadą uczynności i uwagi (ros. *услужливость и внимательность*), sprowadzającą się do przejawiania zainteresowania partnerem oraz chęci udzielenia mu pomocy⁶⁹.

Poza wypełnianiem czysto etykietalnej funkcji pytania manifestują także więź fatyczną między korespondentami i prowokują odbiorców do udzielenia odpowiedzi, w pewnym sensie inicjując dialog — równolegle realizują zatem funkcję impresywną. Spostrzeżenie to koresponduje z podstawowymi funkcjami pytań w listach tradycyjnych, które — zdaniem Książek⁷⁰ — demonstrują związek fatyczny między partnerami i pobudzają adresata do reakcji na list, powodując jego (listu) „nieustanną oscylację między monologiem a dialo-

charakterystyczny dla określonej wspólnoty model uprzejmości — zob. K. Ożóg, *Współczesna polska grzeczność językowa a postmodernizm*, „Studia Linguistica” 2014, nr 9, s. 50. Stanisław Grabias uznaje formuły grzecznościowe za szablonowe teksty, które przyczyniają się do uporządkowania kontaktu — zob. S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994, s. 242. Pytania dowodzą zatem zażyłości między partnerami, co niejako powiela intencję całej kartki pocztowej, która stanowi pewien rytuał fatyczny (powyższe obserwacje zawarto także w pracy D. Dzieńisiewicz, *Struktura i funkcje komunikacyjne postscriptum w polskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych*, „Poradnik Językowy” 2023, nr 9).

⁶⁸ Zob. M. Marcjanik, *Proces przewartościowywania polskiej grzeczności językowej*, w: G. Szpila (red.), *Język trzeciego tysiąclecia II: Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, Kraków 2002, s. 391–396; por. tejsze, *Etykieta językowa*, w: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2001, s. 281–291. Więcej informacji o zasadach polskiej grzeczności językowej zob. również w pracach: K. Ożóg, *Polszczyzna przelomu XX I XXI wieku: wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo „Otwarty Rozdział”, Rzeszów 2001; A. Żurek, *Teorie grzeczności językowej*, „Kształcenie Językowe” 2008, nr 7 (17), s. 33–43.

⁶⁹ Zob. K. Sikora, *Grzeczność językowa wsi. Część I: system adresatywny*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2010, s. 18–19; Т.В. Крылова, *Наивно-языковые представления о вежливости и обслуживающая их лексика*, w: Ю.Д. Апресян (red.), *Языковая картина мира и системная лексикография*, Языки славянских культур, Москва 2006, s. 321–322.

⁷⁰ E. Książek, *Tekst...*, s. 67.

giem”⁷¹. Warto w tym miejscu jeszcze raz podkreślić konwersacyjny charakter pytań, mający na celu zainicjowanie dialogu. W tym kontekście można zauważyć za Aleksym Awdiejewem, że pytania stanowią pierwszy element pary przylegającej, tj. podstawowej jednostki strategii konwersacyjnej składającej się z dwóch komponentów: bodźca i reakcji na bodziec⁷². W szerszym ujęciu można skonstatować, że dialogowy charakter pytań jest jednym z elementów wspólnych (m.in. obok podziękowań, przeproszeń, zaproszeń, prośb i in.) korespondencji pocztówkowej i listów tradycyjnych, w których fundamentalną rolę odgrywają akty fatyczne usprawniające komunikację⁷³.

Na zakończenie nie sposób nie wspomnieć również o omówionych wcześniej pytaniach pozornych, które mogą realizować illokucję wyrzutu bądź oburzenia z powodu braku kontaktu ze strony adresatów. Wprawdzie ich treść w sposób znaczący różni się od treści pytań właściwych, jednak podobnie jak one wyraża ona chęć wpłynięcia na odbiorców wiadomości.

BIBLIOGRAFIA

- Awdiejew, Aleksy. *Gramatyka interakcji werbalnej*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2004.
- Awdiejew, Aleksy. *Pragmatyczne podstawy interpretacji wypowiedzi*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1987.
- Bobran, Marian. *Semantyka trybu składniowego języka polskiego i rosyjskiego*. Rzeszów, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1996.
- Boniecka, Barbara. “O pojęciu modalności.” *Język Polski*, 1976, no. 56: 99–110.
- Boniecka, Barbara. “Podstawowe typy struktur pytajnych polszczyzny mówionej.” *Studia nad składnią polszczyzny mówionej*. Skubalanka, Teresa (ed.). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978: 147–157.
- Boniecka, Barbara. *Struktura i funkcje pytań w języku polskim*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2000.
- Bula, Danuta, Nawacka, Joanna. “Próba klasyfikacji aktów mowy.” *Socjolingwistyka*, 1983, no. 5: 31–46.
- Danielewiczowa, Magdalena. “Zdania pytajne o funkcji ekspresywnej.” *Język a Kultura*, t. 4. Bartmiński, Jerzy, Grzegorzycowa, Renata (ed.). Wrocław: Wiedza o Kulturze, 1991: 159–168.

⁷¹ Tamże.

⁷² A. Awdiejew, *Gramatyka interakcji werbalnej*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2004, s. 68. Por. D. Dzienisiewicz, *Struktura i funkcje komunikacyjne postscriptum...*

⁷³ Zob. K. Sicińska, *Wierność, powinność, uniżoność i inne kategorie grzeczności językowej w finalnych formułach epistolarnych XVIII wieku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2020, nr 27 (1), s. 164. Powyższe informacje por. także w artykule D. Dzienisiewicz, *Akty podziękowania...*, s. 63.

- Dyrtyy, Aleksandr Timofeyevich. "Funktional'no-semanticheskoye pole voprositel'nosti (Metodologicheskii aspekt)." *Mir nauki, kultury, obrazovaniya*, 2014, no. 6: 391–393 [Дырты́й, Александр Тимофеевич. "Функционально-семантическое поле вопросительности (Методологический аспект)." *Мир науки, культуры, образования*, 2014, no. 6: 391–393].
- Dzieniaśiewicz, Daniel. "Akty podziękowania w treści polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomości przesyłanych na kartach pocztowych." *Studia Rossica Gedanensia*, 2021, no. 8: 47–65.
- Dzieniaśiewicz, Daniel. "Akty przeproszenia w polsko- i rosyjskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych." *Półrocznik Językoznawczy Tertium*, 2022, no. 7 (2): 34–59.
- Dzieniaśiewicz, Daniel. "Błędy (orto)graficzne w rosyjskojęzycznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych." *Studia Rossica Posnaniensia*, 2019, no. 44: 349–363.
- Dzieniaśiewicz, Daniel. "Czy zdrowie, szczęście i pomyślność stanowią podstawowe składniki formuł życzeń 'bez względu na okazję'?" *Wokół pewnego cytatu*. Wojan, Katar'yna (ed.). Warszawa: BEL Studio, 2020: 87–98.
- Dzieniaśiewicz, Daniel. "Struktura i funkcje komunikacyjne postscriptum w polsko-języcznych wiadomościach przesyłanych na kartach pocztowych." *Poradnik Językowy*, 2022, no. 9: 28–47.
- Dzieniaśiewicz, Daniel. *Językowy obraz wartości w polsko- i rosyjskojęzycznych aktach życzeń przesyłanych na kartach pocztowych* (niepublikowana rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM dr. hab. Piotra Nowaka). Poznań: Wydział Neofilologii UAM, 2021.
- Gołąb, Zbigniew, Heinz, Adam, Polański, Kazimierz. *Słownik terminologii językoznawczej*. Warszawa: PWN, 1970.
- Grabias, Stanisław. *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1994.
- Grzegorzczkova, Renata. *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: PWN, 1990.
- Hofstede, Geert, and Hofstede, Gert Jan. *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2007.
- Jespersen, Otto. *The Philosophy of Grammar*. London: Allen and Unwin, 1948.
- Jodłowski, Stanisław. *Podstawy polskiej składni*. Warszawa: PWN, 1976.
- Kalkowska, Anna. *Struktura składniowa listu*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982.
- Khartsiarek, Andzhey. "Vezhливost' i faticheskoye obshcheniye v russkom i pol'skom yazykakh." *Problemy nauczania języka rosyjskiego i kultury Rosji u progu XXI wieku*. Jankowski, Andrzej, Luciński, Kazimierz (eds). Kielce: Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego, 1999: 161–171 [Харциарек, Анджей. "Вежливость и фатическое общение в русском и польском языках."].
- Koj, Leon. "Analiza pytań. I. Problem terminów pierwotnych logiki pytań." *Studia Semiotyczne*, 1971, no. 2: 99–113.
- Kozhukhova, Irina Vladimirovna. "Klassifikatsiya kosvennykh rechevykh aktov, vyrazhennykh v voprositel'noy forme (na materiale angliyskogo yazyka)." *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2009, no. 43 (181): 31–34

- [Кожухова, Ирина Владимировна. “Классификация косвенных речевых актов, выраженных в вопросительной форме (на материале английского языка).” *Вестник Челябинского государственного университета*, 2009, no. 43 (181): 31–34].
- Krylova, Tat'yana Vladimirovna. “Naivno-yazykovyye predstavleniya o vezhlivosti i obsluzhivayushchaya ikh leksika.” *Yazykovaya kartina mira i sistemnaya leksikografiya*. Apresyan, Yuriy Derenikovich (ed.). Moskva: Yazyki slavyanskikh kul'tur, 2006: 241–402 [Крылова, Татьяна Владимировна. “Наивно-языковые представления о вежливости и обслуживающая их лексика.” *Языковая картина мира и системная лексикография*. Апресян, Юрий Дереникович (ред.). Москва: Языки славянских культур, 2006: 241–402].
- Książek, Elżbieta. *Tekst epistolarny w świetle etykiety językowej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2008.
- L'vova, Ol'ga Vasil'yevna. “Funktsional'no-semanticheskoye pole voprositel'nosti v nemetskom yazyke.” *Gumanitarnyye nauki*, 2012, no. 4: 74–79 [Львова, Ольга Васильевна. “Функционально-семантическое поле вопросительности в немецком языке.” *Гуманитарные науки*, 2012, no. 4: 74–79].
- Marcjanik, Małgorzata. “Etykieta językowa.” *Współczesny język polski*. Bartmiński, Jerzy (ed.). Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2001: 281–291.
- Marcjanik, Małgorzata. “Proces przewartościowywania polskiej grzeczności językowej.” *Język trzeciego tysiąclecia II: Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*. Szpila, Grzegorz (ed.). Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, 2002: 391–396.
- Marcjanik, Małgorzata. *Polska grzeczność językowa*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 2000.
- Marcjanik, Małgorzata. *Słownik językowego savoir-vivre'u*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2015.
- Mostovaya, Lidiya Aleksandrovna. “Ritoricheskii vopros v gruppe kosvennykh rechevykh aktov.” *Vestnik RUDN. Seriya: Russkiy i inostrannyye yazyki i metodika ikh prepodavaniya*, 2009, no. 4: 39–45 [Мостовая, Лидия Александровна. “Риторический вопрос в группе косвенных речевых актов.” *Вестник РУДН. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания*, 2009, no. 4: 39–45].
- Ożóg, Kazimierz. “Współczesna polska grzeczność językowa a postmodernizm.” *Studia Linguistica*, 2014, no. 9: 49–60.
- Ożóg, Kazimierz. *Polszczyzna przełomu XX I XXI wieku: wybrane zagadnienia*. Rzeszów: Wydawnictwo „Otwarty Rozdział”, 2001.
- Ożóg, Kazimierz. *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*. Warszawa–Kraków: PWN, 1990.
- Padučeva, Elena Viktorovna. *Wypowiedź i jej odniesienie do rzeczywistości*. Transl. Kozłowska, Zofia. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992.
- Peshkovskiy, Aleksandr Matveyevich. *Russkiy sintaksis v nauchnom osveshchenii*. Moskva: Gosudarstvennoye izdatel'stvo, 1928 [Пешковский, Александр Матвеевич. *Русский синтаксис в научном освещении*. Москва: Государственное издательство, 1928].
- Pisarkowa, Krystyna. *Składnia rozmowy telefonicznej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975.

- Polański, Kazimierz (ed.). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław — Warszawa — Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1999.
- Przybyła, Olga. *Akty mowy w języku nauczycieli*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004.
- Searle, John Rogers. *Czynności mowy. Rozważania z filozofii języka*. Transl. Chwedeńczuk, Bohdan. Warszawa: Pax, 1987.
- Sicińska, Katarzyna. "Wierność, powinność, unizoność i inne kategorie grzeczności językowej w finalnych formułach epistolarnych XVIII wieku." *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, 2020, no. 27 (1): 163–184.
- Sikora, Kazimierz. *Grzeczność językowa wsi. Część I: system adresatywny*. Kraków: Wydawnictwo UJ, 2010.
- Skwarczyńska, Stefania. *Teoria listu*. Lwów: Towarzystwo Naukowe, 1937.
- Strel'tsov, Aleksey Aleksandrovich. "O tipakh voprositel'nykh predlozheniy." *Vestnik Permskogo natsional'nogo issledovatel'skogo politekhnicheskogo universiteta. Problemy yazykoznanija i pedagogiki*, 2016, no. 3: 38–51 [Стрельцов, Алексей Александрович. "О типах вопросительных предложений." *Вестник Пермского национального исследовательского политехнического университета. Проблемы языкознания и педагогики*, 2016, no. 3: 38–51].
- Szyra, Jolanta. "Dlaczego za i przeciw, a nie przeciw i za — czyli o językowym obrazie świata Polaków, Anglików i Węgrów." *Etnolingwistyka*, 1996, no. 8: 57–88.
- Świdziński, Marek. "Analiza semiotyczna wypowiedzeń pytajnych we współczesnym języku polskim." *Studia Semiotyczne*, 1973, no. 4: 221–249.
- Vorob'yova, Yelena Nikolayevna. "Voprositel'noye predlozheniye i kontekst." *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta imeni N. A. Nekrasova*, 2009, no. 15 (1): 49–52 [Воробьева, Елена Николаевна. "Вопросительное предложение и контекст." *Вестник Костромского государственного университета имени Н. А. Некрасова*, 2009, no. 15 (1): 49–52].
- Warchala, Jacek. "Pragmatyka dialogu potocznego." *Socjolingwistyka*, 1991, no. 11: 21–46.
- Wąsik, Zdzisław. *Typologia strukturalna wypowiedzeń pytajnych*. Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 1979.
- Wiertlewski, Stefan. *Pytania bez odpowiedzi. Pytania jako pośrednie akty mowy*. Poznań: Sorus, 1995.
- Wierzbicka, Anna. "Genry mowy." *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*. Dobrzyńska, Teresa, and Janus, Elżbiata (eds.). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1983: 125–137.
- Zabielska, Magdalena. "Pytania pozorne we współczesnej polszczyźnie mówionej." *Prace Filologiczne*, 1988, no. 34: 109–117.
- Zhinkin, Nikolay Ivanovich. "Vopros i voprositel'noye predlozheniye." *Voprosy yazykoznanija*, 1955, no. 3: 22–34 [Жинкин, Николай Иванович. "Вопрос и вопросительное предложение." *Вопросы языкознания*, 1955, no. 3: 22–34].
- Zięba, Anna. *Wpływ kultury narodowej na język prasowych tekstów informacyjnych*. Poznań: Wydawnictwo Rys, 2012.
- Żurek, Anna. "Teorie grzeczności językowej." *Kształcenie Językowe*, 2008, no. 7 (17): 33–43.